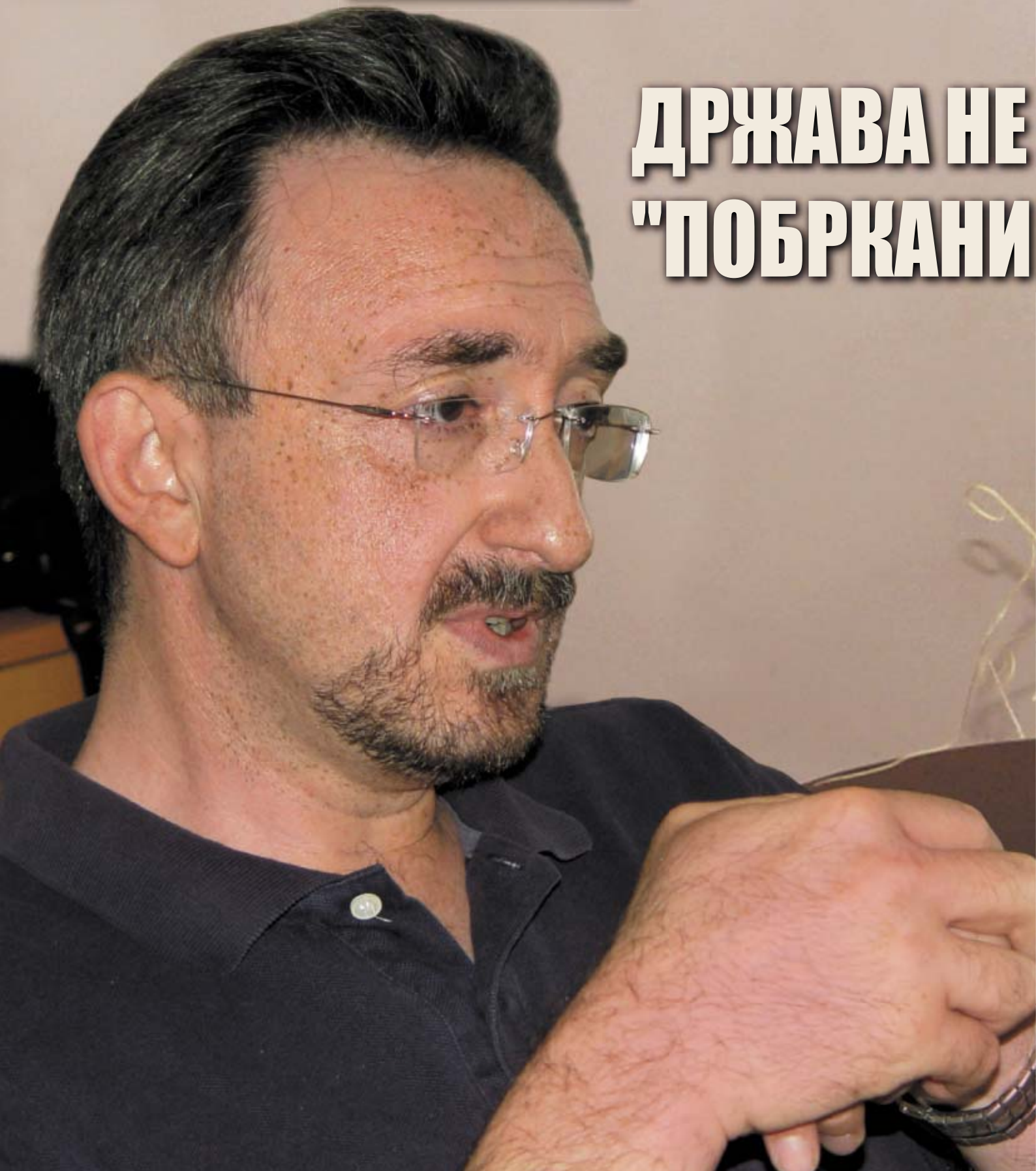

ДРЖАВА НЕ "ПОБРКАНИ

СЕ ГРАДИ СО "ЛОНЧИЊА"

Директорот на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања, Панде Лазаревски е доктор по политички науки и применета политика. Тој се усовршувал на многу странски високообразовни установи: Tempus Individual Mobility Grant (12 мај - 15 септември 1997 год.) Универзитет Македонија, Солун - Грција; Fulbright Program - John Marshall Fellow (септември 1995 г. - август 1996 г.); GSPIA/University of Pittsburgh - SAIS/ The Johns Hopkins University in Washington D.C. Merchon Center for Studies in International Security & Public Policy at Ohio State University, USA. Се доусовршувал и на школите: Летен институт, "Граѓанско образование и практикување на демократијата" (Лондон 1998 г.) при Универзитет на Лондон; Обука на обучувачи, "Администрирање со локалната самоуправа" (Скопје 1997 г.), реализатор - Холандската асоцијација на општините; Летен институт за политичка психологија (Колумбо-Охајо, 1996 г.), Државен универзитет на Охајо, Центар за студии за меѓународна безбедност и јавна политика; Семинар за симулација на меѓународни кризи (Вашингтон, Д.К. 1996 г.), Факултет за применети меѓународни студии при Универзитетот "Џонс Хопкинс" и други. Член е на Форумот на независните интелектуалци, во кој партиципираат низа истакнати македонски академици, професори, бизнисмени итн.

■ Разговорот го водеше: **Кокан СТОЈЧЕВ**

Господине Лазаревски, за неколку дена ќе го прославиме денот на независноста, 8 септември, но поради актуелната политичка ситуација сè повеќе се наметнува размислењето дека Република Македонија би можела да исчезне. Зошто со секоја политичка опција го имаме истото чувство?

ЛАЗАРЕВСКИ: Можеби, бидејќи секогаш повторно се прашуваме дали власта го има потребниот капацитет да се носи со проблемите пред кои се наоѓа. По мое длабоко убедување, одговорот е НЕ. И тоа не е нешто ново и специфично, поврзано за постојана владејачка гарнитура. За жал, тоа се повторува и секогаш го констатираме истото, со секоја следна гарнитура сè пожестоки се само негативните последици. Појавата на некадарноста на надлежните власти е целата небиднина што нè опкружува. Друго и, по мое мислење, многу позначајно прашање е тоа на што се должи ваквото елементарно отсуство на капацитет да се води државата. Или ако сакате поинаку, зошто досега не е воспоставен таков капацитет и на политичко и на административно ниво. Одговорите навистина се горчливи. Не би сакал да ги коментирам ставовите дека тоа што досега не е изграден потребниот капацитет за водење држава е резултат на отсуството на иде-

јата за државност. Повеќе би можело да се каже дека отсуствува потребната политичка зрелост која е неопходна за водење држава, но за жал не само кај политичарите. Едноставно, политиката е сведена на дневно промислување за сопствен опстанок на политичката сцена, како да не постои идеја за историско траење, како да се нема чувство за јавно добро, а за јавна одговорност и за стратешка промисла и да не зборуваме. Сè е некако од денес за утре: главно случајни поединци заскитани во политиката, фактички силници на денот, доволно дрски да одлучуваат за судбините на молчеливите, кои настојуваат егоистички приземно да го искористат моментот, без грижа на совест и срам. Пред некое време, еден искричав ум ми го наметна прашањето дали силата на подгризнувачите е во бессилноста на подгризнувачите. На ова би додал: и во мазохизмот на подгризнувачите, болката од угризот да ја прифаќаат како нормална.

Во државава владее општа апатија и безнадежност, последица која ја наметнаа македонските политичари. Дали вината за ваквата слика мораме да ја сносиме сите, бидејќи дозволивме да нè доведат до просјачки стап?

ЛАЗАРЕВСКИ: Веќе реков дека проблемот не го лоцирам само кај политичарите, бидејќи нема одговорни политичари без одговорна јавност. Ако некој го каже гласно тоа што го мисли и притоа не преземе конкретни чекори да го оживотвори во практика, тој не се амнестира од одговорноста. Која е смислата на критиката ако се остане само на зборови? Внимателните набљудувачи забележале дека сите сме доволно храбри само кога критикуваме од зад грб, подзатскриени. Ке критикуваме дека власта е корумпирана, но подготвени сме да дадеме 'рушвет', ке критикуваме дека нема ред, а први сме да ги прекршуваме правилата и да фаќаме врски ако нè казниат, ке се воодушевуваме од старините и културното наследство на другите земји, но сопственото културно наследство систематски ке го запоставуваме и уништуваме. Истото ни се случува и кога станува збор за т.н. крупни политички теми, пред сè, за етничките односи и иднината, односно останокот на државата. По дефиниција, виновни ни се Албанците дека имаат поинаков сон од нас и

сакаат да го исполнат, а не се прашуваме зошто ние сме некадарни да го оствариме нашиот сон, ако воопшто го имаме. Затоа би рекол, ни се случува неснослива леснотија на хипокризијата и опасна соживеаност со духовната 'мемла', се опстојува во лага и самоизмамување дека злото е во другите. Прво сами да се погледнеме во огледалото, а потоа да судиме за другите.

Во тој колективен занес кога другите ги обвинуваме, ние како 'запршка' секогаш ја додаваме улогата на меѓународната заедница!?

ЛАЗАРЕВСКИ: Постојаното обвинување на меѓународниот фактор дека е виновен за она што ни се случува е само уште една манифестација на истото. Да не бидеме наивни, за тоа што ни се случува одговорноста ја префрламе или вината ја бараме кај секој освен кај себе. Евидентно е дека од страна на она што се нарекува меѓународна заедница се применуваат двојни стандарди - не сите држави и не сите народи се третираат на ист начин. Зошто? Пред сè, бидејќи не се сите подеднакво способни да се носат со предизвиците со кои се соочуваат, односно никој нема да се нагрби да ви ги прави работите за кои сами сте неспособни, никој нема да се грижи за остварување на вашите интереси. Без оглед на принципите и симпатиите, сериозните актери на политичката сцена прво се грижат за своите интереси и се потпираат врз оние што умеат да играат. Вакво нешто ни се случи и кон крајот на воениот конфликт во 2001 година, кога беше јасно дека македонската страна не е кадарна да ја искористи поддршката добиена на почетокот, што ке се случи и денес доколку македонската страна не се наметне како играч и не демонстрира дека умеет да игра. Доброупатените во политичката игра велат дека е пожелен добар противник, бидејќи тој е предвидлив во рационалноста на постапките и ве држи буден, отколку лош сојузник за кој никогаш не знаете кога ке потфрли и кога ке ве остави на цедило. Така, ке треба покрај својот да го носите и неговиот товар и да го расчистувате нередот кој го направил, заради несоодветните постапки или затоа што не сторил ништо што требало.

Господине Лазаревски, дел од сегашните внатрешни проблеми, меѓу Македонците и Албанците, можат да се лоцираат во бројноста на населението, преку чиј прираст се остваруваат одредени политички цели. Што тоа значи?

ЛАЗАРЕВСКИ: Од статистичките податоци што пред некое време ѝ беа презентирани на јавноста, произлегува дека Македонците речиси немаат природен прираст, односно во природниот прираст на населението во земјава, во минатата година тие учествуваа со само 0,86%, за разлика од Албанците кои учествуваа со 76,2%. Ваквиот тренд трае уште од осумдесетите години од минатиот век, кога за прв пат се изедначило учеството на Македонците и на Албанците во природниот прираст на населението. Последиците од ваквиот демографски дебаланс се повеќе од јасни и предвидливи. Да биде јасно: за отсуството на националната популациона политика не ни се виновни Албанците. Втора работа што треба да се има предвид е начинот на живот и социјалната организација кај двата етникума. Македонците заглавени во процепот меѓу надминатите традиционални форми на социјално живеење, од една страна, и државата која не ја исполнува својата социјална функција, од друга страна, со атрофиран претприемачки дух, во голема мерка и благодарение на децениската доверба во семоќта на државата и насоченоста кон 'вработување во државно', денес главно тие се невработени, фрустрирани и дезориентирани, така што излезот го гледаат во заминување во странство. Во меѓувреме, распнати меѓу мечтаењето за подобро утре и мизерната сегашност, основањето семејство и раѓањето деца, Македонците го оставаат за подобри времиња. Многумина помош и поддршка очекуваат и од МПЦ, но таа како да е немоќна тоа да го услиши.

Колку влијае начинот на традиционалното живеење и сфаќање на Албанците во општествено-политичките односи во земјава?

ЛАЗАРЕВСКИ: Албанците, според добрите познавачи на работите, сè уште многу цврсто обединети со формите на традиционалното живеење и организирани преку комплексни семејни врски, ја премостуваат државата и нејзината нефункционалност. Токму благодарение на таквата матрица на социјално живеење, тие се во позиција да преземаат и да ги исполнуваат преземените обврски (што не е карактеристично за Македонците), дури и да стопанисуваат наспроти законот не само во земјава, туку и секаде каде што одат во потрага по заработувачка. Оваа мобилност во голема мерка е овозможена поради природата на семејните врски и односите во семејната хиерархија. Притоа, оние кои одат на работа во странство, не се препуштени сами на себе. Нивното прифаќање најчесто е

организирано, што дополнително влијае врз силината на доживувањето на бројноста и моќта на албанската заедница во светот. Што се однесува до заработувачката на Албанците во светот, упатените посочуваат дека дел се издвојува за нешто што може најслободно да се квалификува како долг или обврска кон заедничката цел (што не е карактеристично за македонското иселеништво). Тоа фактички овозможува финансирање на различни работи, од поддршка за семејството, преку инвестирање во легални бизниси, сè до финансирање на илегални активности или лобирање и купување политичка поддршка во државите каде што се присутни. Социјалната организација на Албанците овозможува концентрирање на ресурси и дава можност за користење на моќта што таквата концентрација ја создава. Поради тоа, членовите на таа заедница, иако поединечно сигурно не се пребогати, најчесто ним не им е проблем да инвестираат во бизниси и да купуваат недвижности, или пак, ако треба и да дадат поткуп онаму каде што треба за да се заврши работата. Националниот романтизам меѓу Албанците во западните земји и САД, заемно поттикнуван меѓу оние што зборуваат ист јазик и споделува ист или близок начин на живот, религија и митови, без оглед дали станува збор за Албанци од Македонија или од соседството, допира до своите во татковината кои, исто така, не се имуни на занесот и тоа дополнително го продлабочува јазот во однос на сите останати заедници. Ако сме искрени, не можеме да го негираме фактот дека сеалбанската идеја колку и да изгледа романтичарски нестварно за оној кој во неа не верува, таа има неспоредливо поголема гравитациона моќ во однос на идејата за Република Македонија како заедничка држава. На таков начин сплотени, доживувајќи ја државата како туѓа, меѓу другото и преку јазичната и општокултурната бариера кон мнозинскиот македонски етникум кој себеси се смета како државотворен, со изразито динамичен природен прираст и со социјална организација што не зависи и не се потпира врз државата, со неспорен претприемнички дух и насоченост да се потпираат пред сè врз самите себе, Албанците во Македонија живеат во еден паралелен свет, кој нема многу допирни точки со идејата за РМ како граѓанска и унитарна држава.

Во меѓувреме Албанците во Македонија етапно ја профилираа својата цел!?

ЛАЗАРОВСКИ: Во тој контекст е интересно да се проследат консолидацијата и јакнењето на албанската заедница во Македонија во последниве петнаесет години. Има многу логичности. Во целиот тој процес, воопшто небитен момент не е слабоста на македонскиот политички фактор, како и крвкоста и корупцираноста на македонските државни структури. На формите на традиционалното живеење својствени на албанската заедница, на почетокот на деведесеттите се надоврза нивното прво партиско политичко организирање во Македонија, во обид да се изнедри нова албанска политичка елита. Партија на етничките Албанци од Македонија редовно учествува во извршната власт уште од независноста на државата, така што тие се здобиваат со првите искуства во практикувањето на власта. Со референдумот за 'Илирида' се направи напор да се маркира територијата на Албанците во Македонија, но случајот со 'паравојската', иако доби внимание во јавноста, во тоа време сè уште не претставуваше сериозна закана. Истовремено, во албанскиот кампус забрзано се воспоставуваше новата албанска бизнис елита, а актуелно стана и прашањето за водството во Исламската верска заедница.

Кон средината на деведесетите години се воспостави и т.н. Малоречански парауниверзитет, но паралелно се создаваа и усло-

ви за запишување на студенти од албанска етничка заедница на Универзитетот во Скопје. Со други зборови, се создаваше академска елита на Албанците во Македонија. Подоцна почнаа да се создаваат и посебни албански здруженија на интелектуалци, на книгоиздавачи со посебен саем на книгата итн. Една од посериозните забелешки која оправдано се доставува на адреса на Македонците е тоа што во МАНУ до скоро немаше ниту еден академик Албанец. Со настаните во Албанија, во 1996 година, големи количества оружје на пат до Косово, останаа во Македонија. Ова оружје, заедно со ветераните - Албанци од Македонија, кои учествуваа во косовските настани од 1999 година, одиграа исклучително значајна улога за кризата во 2001 година. Косовското борбено искуство профилира своевиден воинствен менталитет кој, пред сè, е кај младите Албанци во Македонија. Се формираат ембрионите на нивната војничка организација, која е тесно исплетена со криминалните структури од албанска етничка провиниенција, добро познати на безбедносните структури на Запад. Во тоа време се интензивира комуникацијата и координацијата на албанските по-

литички лидери во триаголникот Приштина - Тетово - Тирана. На почетокот на 2001 година македонските власти, во контекст на тогаш популарно нарекуваните "релаксирани меѓуетнички односи", беа ангажирани околу основањето на Универзитетот на југоисточна Европа во Тетово, новиот Закон за локална самоуправа и воспоставувањето на Третиот канал на МТВ како етнички канал. Нивното активирање задоцни заради конфликтот, што неколку месеци подоцна резултира со т.н. Рамковен договор, со кој меѓународната заедница го уважи насилството како легитимен инструмент за наметнување политички решенија. За поупатените, тоа се случи, пред сè, поради неспособноста на македонските власти да се носат со ситуацијата која почна како албанско-албански конфликт на албанските структури во власта и оние надвор од неа, околу контролата врз полулегалните и нелегалните бизниси. Разбирливо, поволен амбиент за ваквите случувања беше стандардно присутната меѓуетничка тензија, живеењето во паралелни светови и интензивното доживување на растечката моќ меѓу самите Албанци во Македонија. При тоа, предвид треба да се има дека во

контекст на распространетите нелегални бизниси воопшто не беше маргинална потребата да се осуети имплементацијата на Договорот за границата со СРЈугославија во делот на Косово, како и да се оневозможи имплементирањето на Спогодбата за асоцијација и стабилизација со ЕУ. По 2001 година е евидентно забрзаното мултиетничко профилирање на државната администрација, но исто така и инфилтрирањето лица со сомнителен или неспорно криминален профил во виталните државни и безбедносни структури во земјата. Пред одредено време, како државен се (транс)формира дотогаш нарекуваниот "малоречански парауниверзитет", сега како Универзитет во Тетово, за кој не само неалбанци велат дека се очекува да обезбеди формално академско покритие за оние кои не можат да ги исполнат критериумите на Универзитетот на југоисточна Европа во истиот град. Конечно, со неоснованото повикување на Рамковниот договор, и кршејќи го темелниот став дека нема територијални решенија за етничките прашања, донесен е и Законот за територијалната организација на локалната самоуправа, со кој фактички се санкционира територијалната поделба на државата и асиметричното практикување на власта, каде што централната власт малку ќе може да влијае врз локалната власт, контролирана од албанските политички структури, додека пак истите тие политички структури ќе можат и натаму да ја блокираат и да ја изигруваат централната власт, повикувајќи се на консенсуалната демократија, мултиетничкиот карактер на земјата и Баденеровото правило.

Челниците од албанскиот политички корпус сметаат дека референдумот на граѓаните за новата територијална организација, е еднонационален и е насочен против интересите на Албанците. Дали новиот Закон не е против интересите на Македонците и дали тие имаат легитимно право да кажат НЕ?

ЛАЗАРЕВСКИ: Прво мала исправка: еднонационален референдум не постои. Понатаму, секому му е јасно дека прашањето за новата територијална организација и децентрализацијата се две различни работи. И добро е тоа што е општоприфатено дека децентрализацијата е добра работа, дека е во корист на граѓаните и дека треба да се спроведе што поскоро. Добро е и тоа што граѓаните, со поддршката за одржување референдум, јасно го демонстрираат својот став дека власта не може туку-така да си поигрува со нив и да ги става пред свршен чин. Не е добро тоа што во креирањето на системските решенија, а ова е едно од тие, се побркани лончињата, па не се знае ниту што се сака да се постигне, ниту зошто, ниту како. Ако е цел да се интензивираат интегративните процеси во државата, со новата територијална организација така како што сега е направена, всушност се прави спротивното.

Дали е сè така црно?

ЛАЗАРЕВСКИ: Најверојатно не. Според мене, апстиненцијата на претседателските избори ја ценам како позитивен знак, бидејќи тоа не значеше немање став, туку напротив претставуваше демонстрација на јасна порака дека граѓаните не се задоволни со она што се нуди на политичкиот пазар. Граѓанската иницијатива за референдум и масовната граѓанска поддршка е уште еден позитивен сигнал дека почнува сериозно да се топат граѓанската индиферентност и трпение. Дефинитивно, младите кои доаѓаат се најпозитивното што ни се случува - тие не го носат синдромот на инфериорност и аморфност на нивните претходници. Конечно, по дождот изгрева сонцето, и мора да има разврска.